

Zapiski bibliograficzne

ZIEMIE ZACHODNIE

Pomorze Szczecińskie 1945—1965. Praca zbiorowa pod redakcją E. Dobrzyckiego, H. Lesińskiego, Z. Łaskiego. Instytut Zachodnio-Pomorski w Szczecinie, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1967, 717 ss.

Oparta na najnowszych wynikach badań monografia województwa szczecińskiego jest dziełem 43 autorów; składa się z ośmiu zasadniczych części: 1) środowisko geograficzno-przyrodnicze, 2) zagadnienia osadniczo-przesiedleńcze, 3) gospodarka morska, 4) przemysł, 5) rolnictwo, 6) budownictwo i usługi gospodarcze, 7) zdrowie, sport i turystyka, 8) oświata, nauka i kultura.

Pierwsze lata Ziemi Lubuskiej w Polsce Ludowej. Materiały sesji naukowej poświęconej XX-leciu wyzwolenia Ziemi Lubuskiej. Praca zbiorowa pod redakcją J. Wąsickiego. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1967, 209 ss.

W tomie tym opublikowano następujące referaty wygłoszone na sesji naukowej 29 i 30 stycznia 1965 r. w Zielonej Górze i Gorzowie: W. Korcz, *Tradycje polskości na Ziemi Lubuskiej*; K. Sobczak, *Wyzwolenie Ziemi Lubuskiej i Dolnego Śląska w r. 1945*; H. Szczegół, *Początki władzy ludowej na Ziemi Lubuskiej*; A. Markusfeld, *Kształtowanie się życia politycznego na Ziemi Lubuskiej w latach 1945—1947*; H. Szczegół, *Z działalności organizacji młodzieżowych na Ziemi Lubuskiej w latach 1945—1948*; W. Lemiesz, *Rola byłych polskich robotników przymusowych i byłych jeńców w zagospodarowywaniu Ziemi Lubuskiej*; R. Mejnartowicz, *Walka z reakcyjnym podziemiem na Ziemi*

Lubuskiej w latach 1945—1948; A. Trznadel, *Zmiany podziału administracyjnego Ziemi Lubuskiej*; Z. Misiólek, F. Pastwa, *Osadnictwo wiejskie na Ziemi Lubuskiej*; J. Benyskiewicz, *Zmiany w położeniu ludności autochtonicznej Ziemi Lubuskiej po r. 1945.*

Poza wymienionymi opracowaniami publikacja zawiera sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych w woj. zielonogórskim, charakterystykę zasobów archiwalnych tych terenów, omówienie rozwoju życia naukowego regionu.

Wypisy do dziejów Opolszczyzny. Opracowanie: Franciszek Hawranek. Instytut Śląski w Opolu, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1967, 263 ss.

Zbiór tekstów źródłowych i fragmentów opracowań zestawionych w pięciu działach odpowiadających formacjom społeczno-ekonomicznym (epoka wspólnoty pierwotnej, feudalizmu, kształtowanie się elementów kapitalizmu od połowy XVIII do połowy XIX w., epoka kapitalizmu, epoka socjalizmu — Opolszczyzna w Polsce Ludowej). Teksty, ilustrujące różnorakie zjawiska i wydarzenia z dziejów regionu opolskiego, opatrzone odpowiednimi notkami, a poszczególne rozdziały — krótkimi wstępami ogólnie charakteryzującymi dany okres historyczny.

„KWARTALNIK Opolski” nr 3/1967, Opole 1967, 103 ss.

Zeszyt specjalny wydany w związku z 50-rocznicą wybuchu Rewolucji Październikowej zawiera artykuły charakteryzujące położenie mas pracujących rejencji opolskiej w latach 1914—1918 (S. Migdał), echa wydarzeń re-

wolucyjnych na Śląsku Opolskim w latach 1917—1919 (F. Hawranek) oraz na łamach górnośląskiej prasy mieszczańskiej (E. Mendel), opracowania o charakterze materiałowo-informacyjnym i sprawozdawczym oraz dokumenty ilustrujące sytuację rewolucyjną na Śląsku w latach 1917—1921.

Teatr na Opolszczyźnie. Sympozjum Teatrolologiczne. Opole — 27 XI 1965. Instytut Śląski w Opolu, Komunikaty, seria monograficzna nr 38. Opole 1967, 98 ss.

Publikacja zawiera teksty trzech referatów, wygłoszonych na I Sympozjum Teatrolologicznym w Opolu, zorganizowanym w ramach uroczystości 200-lecia polskiej sceny narodowej i 20-lecia działalności Państwowego Teatru Ziemi Opolskiej. Są to szkice: Z. Obrzudą, *Polskie tradycje teatralne na Opolszczyźnie do 1939 r.*; C. Mikity-Glenska, *Rola Państwowego Teatru Ziemi Opolskiej w kulturalnym rozwoju wyzwolonej Opolszczyzny*; J. P. Gawlika, *Teatr a krytyka*.

ANASTAZJA KOWALIK: *Geneza, organizacja i działalność podziemia niemieckiego na Dolnym Śląsku (1945—1947).* Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka”, rocznik XXII nr 4. Wrocław 1967, ss. 511—531.

Analiza wymienionych w tytule zagadnień autorka objęła ważniejsze z 62 ujawnionych w pierwszych latach powojennych, podziemnych organizacji niemieckich na terenie województwa wrocławskiego, najwięcej miejsca poświęcając ugrupowaniu *Werwolf*. Ukazanie celów, jakim podporządkowane były wymienione organizacje, pozwala zauważyć, że kształtowały je bieżące wydarzenia polityczne.

BOLESŁAW GARYGA: „Hoch Polen”, to znaczy „Wielkie Polajstwo”. Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka”, rocznik XXII nr 4. Wrocław 1967, ss. 458—492.

Artykuł jest częścią studium socio-

logicznego na temat wiejskiej społeczności lokalnej na Śląsku. Badania autora związane są ze wsią Kadłub Wolny w pow. Olesno Śląskie na Opolszczyźnie, a ściślej — dotyczą oporu jej mieszkańców przed germanizacją i obejmują okres od stycznia 1918 r. (akcja wyborcza do parlamentu niemieckiego) do czerwca 1921 r. (walki powstańcze o Zębowice). W kręgu zainteresowań autora znalazły się poszczególne osoby (J. Murtek, J. Kokot, J. Czaja), organizacje (Kółko Rolnicze) i sytuacja szkolnictwa.

HENRYK ZIELIŃSKI: *Dążenia rewolucyjne a walka o wyzwolenie narodowe na Górnym Śląsku w latach 1918—1921.* Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka”, rocznik XXII nr 4. Wrocław 1967, ss. 447—458.

Opierając się na dotychczasowym dorobku polskiej historiografii w zakresie dziejów Górnego Śląska w latach 1918—1921, autor uzasadnia tezę o ściślejszej zależności między dążeniami rewolucyjnymi a walką narodowo-wyzwoleńczą. Uwzględnienie różnorodnych czynników, takich jak skład klasowy, stosunki polityczno-społeczne, struktura narodowościowa ukazuje szczególnie znaczenie tej prawidłowości w warunkach górnośląskich. Zachwianie harmonii między obu nurtami walki było — zdaniem autora — podstawową przyczyną, dla której wydarzenia 1918—1921 r. nie przyniosły spodziewanych rezultatów.

Zestawili: M. W., W. T.

NIEMCY

FERDINAND DEML: „Antisemitism” in German Encyklopedias. „The Wiener Library Bulletin”, London 1967, Vol. XXI, No. 4, ss. 31—36.

W zwięzłym artykule przedstawiono hasło „antysemityzm” w encyklopediach niemieckich na początku XX w. i po II wojnie światowej. Terminu „antysemityzm” użył po raz pierwszy W. Marr w 1879 r., w 1907 pojawił się on jako odrębne hasło w *Grosse Meyer* i był zde-

finiowany jako wrogość do Żydów. W 1924 r. w tejże samej encyklopedii dodano interpretację rasową. Podobną ewolucję dostrzec można w drugiej głównej encyklopedii Brockhousa. W wydawnictwach po 1945 r. antysemityzm wyjaśniany jest w sposób bardziej naukowy i pogłębiony; autor podaje przykłady z powojennych wydań Brockhousa, *Grosse Herder, Staats-Lexikon* i innych publikacji encyklopedycznych.

CHARLES F. DELZELL: *Pius XII, Italy and the Outbreak of War*. „The Journal of Contemporary History”, London, Octobre 1967, Vol. 2, No. 4, ss. 137—161.

Pius XII podjął się w 1939 r. roli mediatora, chciał zapobiec wybuchowi wojny i w związku z tym proponował pokojowe uregulowanie spornych problemów. Propozycje te opierały się na zdezaktualizowanej i bezowocnej zasadzie monachijskiej ustępowania przed żądaniem III Rzeszy. W czasie wojny Pius XII zachował milczenie; ostatnie jego publiczne wystąpienie wyrażało współczucie rządowi Belgii i Holandii po inwazji niemieckiej. Poza tym papież dążył do zachowania neutralności Włoch i poprawienia stosunków z Mussolinim przez milczące przynajmniej porozumienie w sprawie żydowskiej i organizacji katolickich. Artykuł oparty jest na opublikowanych przez Watykan dokumentach i stanowi jeszcze jedno wystąpienie w ożywionej dyskusji o postaci Piusa XII podczas wojny.

THEO SOMMER: *Bonn Changes Course*. „Foreign Affairs”, New York 1967, Vol. 45, No. 3, ss. 477—491.

Znany publicysta tygodnika „Die Zeit” podejmuje próbę przekonania czytelnika o istnieniu nowych, pozytywnych elementów w polityce wewnętrznej i zewnętrznej rządu koalicji SPD i CDU/CSU. Przyznaje, że niepokojący jest brak silnej opozycji i popularności NPD, która — jego zdaniem — wykorzystuje niezadowolone społeczeństwa i rozładuje napięcie na prawicy, ale uważa,

że reformy rządowe zmieniają ten stan rzeczy. Odnotowuje jako przełom częściowe zarzucenie doktryny Hallsteina, ale uzasadnia, że nie może być ona stosowana wobec państw, które zostały „zmuszone” do uznania NRD i dodaje że słusznie jest utrzymywana w stosunkach z krajami trzeciego świata. Przy tym wszystkim pisze, że nowa polityka wschodnia nie zmierza do izolacji NRD i nie jest nastawiona na rozbięcie obozu socjalistycznego. Wreszcie stwierdza, że bardziej niepokojące niż sam podział Niemiec jest rozwój ustroju socjalistycznego w NRD.

MARGOT LYON: *Christian — Democratic Parties and Politics*. „The Journal of Contemporary History”. London, Octobre 1967, Vol. 2, No. 4, ss. 69—87.

W syntetyczny sposób autor charakteryzuje rozwój ideologiczny i organizacyjny chadecji od połowy XIX w. Artykuł poświęcony jest głównie sytuacji w ruchu chrześcijańsko-demokratycznym po 1945 r. w poszczególnych państwach Europy zachodniej, w tym także CDU/CSU w Niemczech zachodnich.

KURT KLOTZBACH: *Profile of a Paper. The „Deutsche National-Zeitung”*. „The Wiener Library Bulletin”. London 1967, Vol. XXI, No. 4, ss. 17—21.

Autor przedstawia ogólnie profil prawniczego pisma „Deutsche National-Zeitung” na podstawie analizy treści numerów z marca-kwietnia 1967 r. Wobec problematyki stosunków międzynarodowych „DNZ” zajmuje stanowisko apodyktyczne, nie uwzględnia interesów stron i nie szuka możliwości rozwiązania konfliktów. Pismo poddało krytyce nową politykę wschodnią, opowiedziało się przeciwko nawiązaniu stosunków dyplomatycznych z Jugosławią i zawarcią układu o nonproliferaacji broni nuklearnej. W polityce wewnętrznej „DNZ” występuje przeciwko SPD, popiera centrum i prawicę.

NICHOLAS BALABKINS: *The Birth of Restitution. The Making of the*

Shilumim Agreement. „The Wiener Library Bulletin”. London 1967, Vol. XXI, No. 4, ss. 8—16.

Kwestię odszkodowań dla Żydów podniósł po raz pierwszy w 1941 r. w Baltimore przewodniczący Kongresu Światowego Żydostwa Nahum Goldmann. W 1945 Chaim Weizmann w liście do zwyciężskich mocarstw wniósł o poparcie odszkodowań, zwrot własności żydowskiej i opłacenia przez Niemcy kosztów osadnictwa żydowskiego w Izraelu. Żądania w tej mierze wysunął Izrael w 1951 r. ale mocarstwa zachodnie przekazały sprawę rządowi NRF. Izrael ostatecznie zaakceptował to rozwiązanie po deklaracji Adenauera we wrześniu 1951 r. Podpisany w 1952 r. pakt luksemburski nałożył na NRF zobowiązania w stosunku do Izraela i ludności żydowskiej żyjącej w innych krajach, które zostały wypełnione w latach 1952—1966. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego pakt był nowością, ponieważ NRF prowadziła rokowania jednocześnie z przedstawicielami Żydów w diasporze, oba państwa nie utrzymywały stosunków dyplomatycznych, reparaacje zapłacono państwu, które nie było zwycięzcą.

Zestawił: Z. M.

PROBLEMATYKA NIEMIECKA W PIŚMIENICTWIE POLSKIM

Stosunki polsko-niemieckie

ANNA OWSIŃSKA: *Poglądy historyków polskich na stosunek Niemiec do Polski*. Część I—II. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach nr 22, 32. Katowice 1964—1967 [nadbitka].

Praca składa się dwóch części zatytułowanych: 1) *Poglądy historyków polskich na stosunek Niemiec do Polski w epoce porzoborowej*, (do 1914 r.), 2) *Poglądy historyków polskich na stosunek Niemiec do Polski* (od 1914 do 1948 r.). Jest to właściwie przegląd polskiej literatury historycznej XIX i XX w. poświęconej stosunkom polsko-niemieckim.

W ciągu tego okresu wykształciły się dwie zasadnicze koncepcje tego problemu: pierwsza, sformułowana przez Staszica, Kołłątaja, Lelewela i innych głosiła tezę o odwiecznej walce między światem germańskim i słowiańskim, której istotną częścią jest wrogi stosunek Niemiec do Polski, druga — wyrażona najpełniej przez Askenazego — twierdziła, że przeszłość polsko-niemiecka składała się z szeregu konfliktów między Polską a różnymi państwami niemieckimi, że obok antagonizmu istniała pokojowa współpraca między narodem polskim a niemieckim. W zakończeniu autorka stwierdza, że bogata historiografia stosunków polsko-niemieckich odznacza się jednostronnością, polegającą na traktowaniu całego problemu jako niemal wyłącznie zagadnienia politycznego.

MARIAN PODKOWIŃSKI: *Polska a kwestia niemiecka*. W: *Rocznik polityczny i gospodarczy 1967*. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1967, ss. 779—786.

Syntetyczne omówienie stosunku Polski do dwóch państw niemieckich (NRD i NRF).

Okupacja hitlerowska w Polsce

„BIULETYN” Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce tom XVI, ss. 206; tom XVII, ss. 277. Warszawa 1967, Wydawnictwo Prawnicze.

Tom XVI „Biuletynu” otwiera artykuł S. Datnera, *Wywóz ludności polskiej na roboty niewolnicze do Niemiec*, który jest próbą syntezy tego tak charakterystycznego zjawiska okresu II wojny światowej. W. Hejm przedstawia zagładę więźniów obozu Mittelbau, znanego pod kryptonimem „Dora”, założonego i zorganizowanego dla celów związanych z produkcją broni V-1 i V-2. Artykuł oparty jest zasadniczo na projekcie aktu oskarżenia przeciwko wszystkim odpowiedzialnym za całokształt zbrodni w Mittelbau oraz na oryginal-

nych dokumentach obozowych. S. Datner w artykule pt. *Niektóre dane o zbrodniach hitlerowskich na Polakach ratujących Żydów* podejmuje próbę zestawienia pierwszej, niekompletnej listy Polaków zamordowanych przez okupanta za udzielenie pomocy Żydom. Publikacja zawiera dokumenty niemieckie oraz ich tłumaczenie w języku polskim. M. Wrzosek pisze o ściganiu jeńców zbiegłych z niemieckich obozów jenieckich w świetle dokumentów urzędu policji kryminalnej Rzeszy. Publikuje on dwa dokumenty dotyczące ucieczki 43 oficerów angielskich z obozu jenieckiego w Szubinie koło Bydgoszczy. Publikację poprzedza komentarz, w którym autor omawia zagadnienie ucieczek z oficerskich obozów jenieckich z obszarów podległych OKW (*Oberkommando der Wehrmacht*) oraz pościgów za oficerami zbiegłymi z tych obozów. W tomie tym zamieszczono również nekrologi zmarłych członków Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

W tomie XVII „Biuletynu” S. Datner w bardzo obszernej rozprawie analizuje, na podstawie niemieckich dokumentów sprawę zbrodni *Wehrmachtu* na jeńcach wojennych zatrudnionych przy różnego rodzaju pracach. W rozprawie tej omówił kolejno następujące zagadnienia: *Praca jeńców wojennych w świetle prawa międzynarodowego; Łamanie przez Niemców prawa międzynarodowego w zakresie pracy i reakcja państw sprzymierzonych; Niemiecka polityka jeniecka w zakresie pracy; Liczba zatrudnionych jeńców; Instytucje niemieckie zajmujące się zatrudnieniem jeńców; Zatrudnianie jeńców przez Luftwaffe; Praca niewolnicza podoficerów i podchorążych; Praca niewolnicza jeńców-oficerów radzieckich; Pozbawienie polskich szeregowych statusu jenieckiego; Próby zamachu na prawa jenieckie oficerów polskich i włoskich; Jeńcy wojenni w przemyśle zbrojeniowym Rzeszy; Zatrudnianie jeńców na obszarze operacyjnym; Zatrudnianie jeńców na obszarze operacyjnym przy pracach*

szczególnie niebezpiecznych dla życia; Traktowanie jeńców przy pracy; Powojenne wyroki sądowe dotyczące zbrodni hitlerowskich dokonanych na jeńcach wojennych w zakresie pracy; Dokumenty dotyczące pracy jeńców wojennych.

M. Wrzosek w artykule pt. *Niemieckie siły policyjne na Górnym Śląsku w rejencji Katowickiej w okresie od września do grudnia 1939 roku* omawia rolę policji hitlerowskiej jako narzędzia podboju obcych terytoriów. J. Stoch przedstawia akcję tworzenia rezerwatów (*Pollenreservate*) dla wysiedlonych i wywłaszczonych Polaków w tzw. Kraju Warty.

Każdy z wymienionych wyżej artykułów zawiera publikację dokumentów niemieckich oraz ich tłumaczenie na język polski.

K. Leszczyński omawia zespół niemieckich dokumentów, które publikuje w języku oryginału i w tłumaczeniu polskim, wybranych z „Dziennika wojennego batalionu policji 322” dotyczącego działalności tej jednostki w okresie od 10 czerwca do 22 sierpnia 1941 r. na terenie Polski A. Kłafkowski przedstawia następnie *Źródłowe prace badawcze dra Szymona Datnera o zbrodniach Wehrmachtu.*

Biuletyn zamyka sprawozdanie C. Pilichowskiego z działalności Głównej Komisji i Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce w latach 1965—1966.

KAZIMIERZ KACZMAREK: *Zbrodnie hitlerowskie na żołnierzach 2. Armii Wojska Polskiego. W: Najnowsze dzieje Polski. Materiały i Studia z okresu II wojny światowej t. XI, ss. 187—199.*

Podstawą artykułu są materiały archiwalne dotyczące działań bojowych 2. Armii Wojska Polskiego na Łużycach, stoczonych w kwietniu i maju 1945 r., zawierające m. in. informacje o zbrodniach popełnionych na jeńcach i rannych żołnierzach tej Armii. Oprócz przedstawienia okoliczności, w jakich żołnierze dostali się do niewoli i w jakich dokonano zbrodni, autor omawia

protokoły sporządzone przez komisje sztabowe 2. Armii, cytuje jeden z nich oraz załącza fotokopię innego, dotyczącego zbrodni popełnionych na żołnierzach polskich na terenie wsi Horka, pow. Kamenz.

STANISŁAW BIERNACKI, JERZY STOCH: *Działania władz okupacyjnych (policji i administracji) w dystryktcie Warszawa przeciwko ruchowi oporu w latach 1939—1944*. W: *Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu II wojny światowej* t. X. Warszawa 1966, ss. 47—77.

Artykuł, poprzedzony wstępem informującym o strukturze organizacyjnej hitlerowskich władz policyjnych na terenie dystryktu warszawskiego, ma charakter materiałowy. Oprócz omówienia poszczególnych form działalności okupanta podzielonych według celów, jakim miały służyć (dla samoobrony ludności niemieckiej, realizacji polityki narodowościowej i gospodarczej okupanta, przeciwko ruchowi oporu) opracowanie zawiera zestawienia ilustrujące natężenie ruchu oporu w latach 1942—1943, sporządzone przez Departament Spraw Wewnętrznych Generalnej Guberni, informacje o obsadzie personalnej wyższych stanowisk w administracji cywilnej dystryktu warszawskiego oraz odpowiednie dokumenty.

WŁADYSŁAW BARTOSZEWSKI: *Organizacja Małego Sabotażu „Wawer” w Warszawie (1940—1944)*. W: *Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu II wojny światowej* t. X. Warszawa 1966, ss. 77—115.

W artykule omówiono następujące zagadnienia: początki akcji „małego sabotażu” w Warszawie, warunki powstania i struktura organizacyjna ugrupowania „Wawer”, cele tej organizacji (podtrzymywanie w społeczeństwie woli walki, kształtowanie postawy obywatelskiej, oddziaływanie wychowawcze we własnych szeregach, zwalczanie serwilizmu wobec okupanta oraz szeroko pojęte utrudnianie egzystencji Niemców

na terenach okupowanych), jej rozwój i związki z innymi organizacjami, formy działania, ze szczególnym uwzględnieniem ważniejszych akcji, udział członków „Wawra” w powstaniu warszawskim (w ramach 6. kompanii batalionu im. J. Kilińskiego), straty poniesione w latach 1940—1944 oraz rola organizacji „Wawer” w całokształcie działań polskiego podziemia. Szczególne znaczenie posiada załączona dokumentacja, zestawiająca akcje dokonane od grudnia 1940 do maja 1944 r.

MARIA STRASZEWSKA: *„Biuletyn Informacyjny” 1939—1945*. W: *Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu II wojny światowej* t. XI. Warszawa 1967, ss. 127—166.

Inicjatywa opracowania dziejów „Biuletynu Informacyjnego” powstała w r. 1965. Jej realizację utrudniał brak dokumentacji, dotyczącej bezpośrednio „Biuletynu”. Artykuł oparto na wspomnieniach autorki (współpracującej z pismem przez cały czas jego istnienia, a od kwietnia 1941 r. aż do powstania — sekretarki Biura Informacji i Propagandy Okręgu Warszawskiego), informacjach uzyskanych od ponad 20 osób w latach 1965—1966 oraz dotyczących tego tematu publikacjach, wydanych wcześniej. Opracowanie składa się z dwóch części: pierwsza dotyczy konspiracji, gdy „Biuletyn” ukazywał się jako tygodnik, druga — okresu powstania, kiedy to „Biuletyn” wychodził codziennie. Podrozdziały części pierwszej odpowiadają poszczególnym okresom działalności wydawnictwa: 1) przełom roku 1939/1940; 2) od początku roku 1940 do wiosny 1941 — „Biuletyn” był wtedy organem Okręgu Stołecznego ZWZ; 3) od kwietnia 1941 do lipca 1944 — „Biuletyn” wychodził jako organ Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej ZWZ, później AK. Relacja autorki uwzględnia następujące zagadnienia: geneza pisma, jego profil, forma zewnętrzna, organizacja poszczególnych zespołów: redakcji, drukarni, kolportażu, technika wydawania pisma, jego mu-

tacje, warunki i metody działania, źródła informacji oraz zasięg jego oddziaływania.

NRD i NRF

EUGENIUSZ GUZ: *Między Berlinem a Bonn.* „Książka i Wiedza”. Warszawa 1967, 254 ss.

Pierwsza w literaturze polskiej obszerniejsza praca na temat wzajemnych stosunków NRD i NRF. W kolejnych rozdziałach autor omawia genezę podziału Niemiec, problemy graniczne, stosunki między władzami i instytucjami obydwu państw niemieckich, kontakty osobiste mieszkańców NRD i NRF, zagadnienie Berlina zachodniego i perspektywy rozwiązania tzw. problemu niemieckiego. Książka ta z natury rzeczy jest również swoistą konfrontacją wielu dziedzin życia dwóch państw niemieckich.

TADEUSZ WALICHNOWSKI: *Izrael a NRF.* „Książka i Wiedza”, Warszawa 1967, 224 ss.

Książka ta jest — jak pisze autor — „przeglądem stosunków polityczno-gospodarczych NRF z Izraelem”. Po zarysowaniu dziejów koncepcji utworzenia państwa żydowskiego (głównie od końca XIX w.) Walichnowski szczegółowo charakteryzuje rozwój stosunków międzypaństwowych NRF—Izrael w okresie od września 1949 do czerwca 1967 r. i rolę ruchu syjonistycznego w procesie rehabilitacji Niemieckiej Republiki Federalnej z jednej strony oraz w kampanii antykomunistycznej — z drugiej (m. in. antypolską akcją ruchu syjonistycznego i wpływ probońskiejszej polityki przywódców Izraela na stosunki izraelsko-polskie). Praca oparta głównie na materiałach zachodniemieckich i izraelskich.

TADEUSZ WALICHNOWSKI: *NRF — Izrael a konflikt na Bliskim Wschodzie.* „Sprawy Międzynarodowe” nr 1/1967, ss. 61—72.

Autor artykułu ukazuje związki zachodzące między zimnowojenną polity-

ką i dążeniem Stanów Zjednoczonych do rehabilitacji Niemiec, czemu służyć miała przede wszystkim szeroko zakrojona pomoc NRF dla Izraela. Omawiając kolejne fazy zacieśniania stosunków między obu krajami, T. Walichnowski szczególną uwagę poświęca formom pomocy finansowej stosowanej przez NRF wobec Izraela, co doprowadziło do pojednania, wyrażonego m. in. nawiązaniem stosunków dyplomatycznych w 1965 r. Politycznymi skutkami owego pojednania jest z jednej strony poparcie światowego ruchu syjonistycznego dla Bonn, z drugiej zaś strony — aprobata NRF wobec agresji Izraela w czerwcu 1967 r.

WIRGINIA GRABSKA: *Eksport a wzrost gospodarczy NRF.* PWE, Warszawa 1967, 307 ss.

Autorka na podstawie analizy tempa wzrostu eksportu, czynników popytu wewnętrznego oraz tempa wzrostu produkcji przemysłowej dowodzi, że w okresie 1950—1964 wzrost eksportu stanowił ważną siłę napędową rozwoju koniunktury w NRF oraz był jednym z podstawowych czynników decydujących o wysokim poziomie wzrostu gospodarczego, znacznie przewyższającym pod tym względem inne wysoko rozwinięte kraje kapitalistyczne. Badanie przebiegu procesu oddziaływania eksportu na wzrost gospodarczy NRF i czynników określających tempo wzrostu eksportu Niemiec zachodnich poprzedzone jest zarysem historycznym, obrazującym rolę eksportu w rozwoju gospodarczym Niemiec z wyodrębnieniem dwóch podokresów 1870—1914, 1918—1939. Autorka usiłuje ponadto, poprzez zbadanie możliwości, jakimi Niemcy zachodnie dysponują na najważniejszych dla nich rynkach (zachodnioeuropejskim i krajów słabo rozwiniętych) i istniejącej tam rezerwy dla dalszej ekspansji, względnie czynników hamujących, odpowiedzieć na pytanie, jaki stopień trwałości posiada badane zjawisko i jakie istnieją perspektywy jego rozwoju w najbliższej przyszłości.

Ekonomiczno-militarne problemy integracji zachodnioeuropejskiej. Wojskowa Akademia Polityczna im. F. Dzierżyńskiego. Warszawa 1967, 269 ss.

Książka przygotowana wspólnie przez Zakłady Ekonomiki Wojennej Akademii Wojskowo-Politycznych w Warszawie i w Pradze jest próbą ukazania aspektu militarnego zjawisk towarzyszących integracji Europy zachodniej, polegającego na włączaniu do budowy jednolitego systemu gospodarczego potencjału wojenno-ekonomicznego krajów kapitalistycznych. W poszczególnych rozdziałach autorzy analizują kolejno następujące problemy: T. Grabowski genezę i podstawowe formy procesów integracyjnych w gospodarce Europy zachodniej z podkreśleniem istotnego miejsca przyczyn polityczno-militarnych wśród czynników warunkujących procesy integracyjne oraz ukazaniem militarnych skutków integracji; J. Hancz omówił naturalne zasoby surowcowe i energetyczne EWG, ich wykorzystanie w przemyśle oraz przemysł przetwórczy, oceniając zarazem współczesny przemysł EWG z punk-

tu widzenia ekonomicznego zabezpieczenia wojny, a M. Chęciński przedstawił stan rolnictwa i samowystarczalność żywienia w krajach EWG. Studium W. Stankiewicza ukazuje splot sprzeczności występujących w procesie integracji zachodnioeuropejskiej na płaszczyźnie wojenno-ekonomicznej, a zwłaszcza przeszkody wywierające istotny wpływ na opóźnienie tworzenia jednolitego potencjału wojenno-ekonomicznego krajów EWG. Przygotowania tych państw z uwzględnieniem nowych wymagań bazy wojenno-ekonomicznej poszczególnych krajów lub koalicji wojskowych, wynikających z potrzeb współczesnej wojny rakietowo-jądrowej, przedstawili Z. Prochazka i J. John. Ostatni rozdział M. Chęcińskiego jest ogólną charakterystyką roli EWG w potencjale wojenno-ekonomicznym NATO. Autorzy dochodzą do wspólnego wniosku, że integracja Europy zachodniej miała być czynnikiem wzmacniającym sojusz atlantyki.

Zestawili: M. M., M. W., H. D., W. T.